

Kronika – Chronicle**Laudatio k významnému životnému jubileu – deväťdesiat rokov
Ing. Ctibora Greguša, DrSc.**

Ing. Ctibor Greguš, DrSc. sa narodil 6. 10. 1923 v Kremnici. Po absolvovaní gymnázia v Kremnici roku, 1943 začal študovať na Lesníckej fakulte Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. V štúdiu pokračoval na Lesníckej fakulte Vysokiej školy pôdohospodárskej v Brne, ktoré ukončil v roku 1947. Nastúpil pracovať na Lesný závod v Kremnici. Neskôr, v rokoch 1951 – 1964 bol hlavným inžinierom Lesoprojektu Turček – Žilina. Kandidátsku dizertačnú

prácu obhájil na Lesníckej fakulte Vysokiej školy pôdohospodárskej v Brne roku 1965. Doktorskú dizertačnú prácu obhájil na Technickej univerzite vo Zvolene roku 1991.

Roku 1964 prišiel pracovať na Výskumný ústav lesného hospodárstva vo Zvolene. Riešil a koordinoval výskumné úlohy z hospodárskej úpravy lesov a neskôr aj z oblasti prognóz lesníctva na Slovensku. Po nadobudnutí dôchodkového veku odišiel z Výskumného ústavu lesného hospodárstva vo Zvolene pracovať do Ústavu ekológie lesa Slovenskej akadémie vied vo Zvolene. Tu sa zamerával na tvorbu koncepcie ekologického výskumu lesa a uplatnenie jeho výsledkov v lesnom hospodárstve.

Ing. Ctibor Greguš, DrSc. položil teoretické základy podrastového hospodárstva, ktoré 22 rokov počas pôsobenia na Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene riešil a overoval na Výskumnej základni Biely Váh. Bol spoluautorom lesníckej legislatívy a vedúcim autorom smerníc lesného hospodárstva v bývalej ČSSR a SSR. Je zakladateľom systému lesníckych prognóz a tvorby koncepcií na Slovensku. Je autorom významných knižných publikácií. Uvedieme z nich napríklad *Empirický ťažbový ukazovateľ v ČSSR* (1969), *Hospodárska úprava maloplošného rúbaňového lesa* (1976), *Stratégia lesného hospodárstva* (1987).

Bol členom Československej vedeckej spoločnosti lesníckej (predseda pobočky v Žiline), predsedom pracovnej skupiny prestížnej inštitúcie International Union of Forestry Research Organizations (IUFRO), členom Pracovnej skupiny pre hospodársku úpravu lesov v Spolkovej republike Nemecko, predseda Klubu lesníkov Slovenska.

Obdržal rad vyznamenani z Výskumného ústavu lesného hospodárstva Zvolen, Medailu Jozefa Dekreta Matejovie v roku 2004, z Lesoprojektu Zvolen plakety a Medailu prof. Ing. J. Halaja, DrSc, niekoľko medailí z TANAP-u, Zlatú plaketu Slovenskej akadémie vied za zásluhy v biologických vedách v roku 1992, Fandlyho medailu od Slovenskej spoločnosti pre poľnohospodárske, lesnícke, potravinárske a veterinárske vedy Slovenskej akadémie vied, Medailu Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied za rozvoj lesníckych vied. Prezident Slovenskej republiky ocenil jeho zásluhy v prospech slovenskej lesníckej vedy ako aj histórie pri príležitosti jeho životného jubilea osemdesiatich rokov udelením Pribinovho kríža III. triedy.

Náš vážený kolega sa okrem lesníctva venoval aj histórii slovenského národa. Dôkazom sú jeho knižné publikácie *Slovensko dlhá cesta k suverenite* (1991) a *Slovenskí rodáci svetu* (1997).

Jubilant počas svojej vedeckej činnosti riešil problémy lesného hospodárstva na Slovensku, ktoré sa javili ako najdôležitejšie. Vyriešené teoretické problémy neboli len prínosom pre rozvoj lesníckej vedy a výskumu, ale sa aj významne uplatnili v praxi. Podstatným spôsobom ovplyvnili vývoj lesníctva na Slovensku. Z jeho prác jednoznačne vyplýva, že základnou úlohou lesníctva je zabezpečovať dlhodobý rozvoj lesov tak, aby trvalo i v ďalekej budúcnosti plnili svoje produkčné a mimoprodukčné poslanie na stále sa zdokonaľujúcej úrovni.

Treba uviesť, že jubilant opodstatnene za najvýznamnejší nástroj na zabezpečenie dlhodobého rozvoja lesov pokladá dlhodobé plánovanie. Tu podľa neho významnú úlohu plní hospodárska úprava lesov svojimi lesnými hospodárskymi plánmi. Ich koncepcia sa zakladá na konzekventnom presadzovaní sústavy základných princípov rozvoja lesov. Lesný hospodársky plán je nástrojom štátu, vlastníka a obhospodarovateľa lesov na dosiahnutie ich trvalo udržateľného rozvoja. Plánovanie v lesníctve si vynucuje prijatie základných rozhodnutí (spravidla na 100 rokov), zostavovanie rámcového plánovania na niekoľko desaťročí a postavenie plánu na jedno desaťročie. Iba takto možno zaručiť, že hospodárenie nebude poplatné momentálnym krátkodobým ekonomickým záujmom a nevychýli sa zo správneho smerovania. Možno povedať, že jubilant sa stal v hospodárskej úprave lesa pokračovateľom v práci zakladateľa moderného slovenského zariaďovateľa lesov Antona Hatiara a prevzal po ňom aj vedúcu úlohu v rozvoji tejto dôležitej zložky lesného hospodárstva.

Osobitne treba vyzdvihnúť, že jubilat aj po odchode na dôchodok intenzívne pokračoval vo svojej vedeckovýskumnej práci. Je tomu tak aj v súčasnosti, keď sa dožíva významného životného jubilea – 90 rokov. V tomto smere je Ing. Ctibor Greguš, DrSc. jedinečnou osobnosťou, ktorá nemá obdobu v histórii lesníctva, zrejme nielen na Slovensku. Dokumentovať to budeme na prehľade a charakteristike významných štúdií, ktoré spracoval a uverejnil v posledných desiatich rokoch. Ide najmä o tieto štúdie:

2002 – Dlhodobý rozvoj lesného hospodárstva na Slovensku

2002 – Hodnotenie dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva do roku 2000 na Slovensku

2004 – Základné princípy dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva na Slovensku

2005 – Problémové miesta v plánovaní dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva na Slovensku

2007 – Hospodárske spôsoby v dlhodobom rozvoji lesného hospodárstva na Slovensku

2010 – Komplexná ťažbová úprava v dlhodobom rozvoji lesného hospodárstva na Slovensku

Uvedené štúdie Ing. Ctibor Greguš, DrSc. začínajú analýzou rozvoja lesníckeho myslenia od najstarších historických čias. Pokračujú hodnotením výsledkov hospodárenia, ktoré sa dosiahli uplatňovaním lesníckeho myslenia na Slovensku, najmä v rokoch 1920 – 2000. V nadväznosti na to uvádza základné princípy lesného hospodárstva, pričom každý princíp smeruje k potrebným osobitným hospodárskym opatreniam. Osobitnú pozornosť venuje problémovým miestam – špecifikám dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva. V ďalšom predstavuje systém (komparáciu) hospodárskych spôsobov, s osobitným zreteľom na prírode blízkeho hospodárenie. Ďalej sa venuje komplexnej ťažbovej úprave pre podrastové (prírode blízke) hospodárenie (základné ťažbové ukazovatele odvodené z lesa), čo považuje za prvoradý predpoklad zabezpečovania trvalo udržateľného rozvoja lesov. Obsah a bližšie charakteristiky citovaných štúdií sú takéto:

Dlhodobý rozvoj lesného hospodárstva na Slovensku

Štúdia je zameraná na rozvoj lesného hospodárstva. Pozostáva z deviatich častí: od najstarších čias po Tereziánsky lesný poriadok (1769). Ďalej vymedzuje nasledovné aktivity: vznik Lesníckeho ústavu v Banskej Štiavnici (1808), prvý súborný lesný zákon (1879), vznik ČSR (1918), vznik obnovenej ČSR (1945), vznik nového lesného zákona (1960), federálny zákon č. 61/1977 Zb. a zákon SNR č. 100/1977 Zb. (1977), prevrat (1989) a končia rokom 2000. V každom časovom období sa charakterizuje lesnícke myslenie, koncepcná podstata lesného hospodárstva, ktorá dlhodobo usmerňuje proces hospodárenia v lese. Ide najmä o poslanie lesa, ciele lesného hospodárstva, princípy lesného hospodárenia, hospodárske spôsoby, rubná zrelosť, ťažbová úprava a pod. Vývin riešenia lesníckych problémov sa demonštruje prijatými zákonnými ustanoveniami, pretože tieto majú oficiálny charakter – sú výsledkom úvah a konsenzu najlepších odborníkov doby, zaoberajú sa najdôležitejšími problémami a majú realistický ráz, určené sú pre prax. Možno uviesť Tere-

ziánsky lesný poriadok, ktorý ako prvý kodifikoval poznatok, že existenciu lesa a stálu produkciu dreva do budúcnosti možno zabezpečiť len dôsledne regulovaným systémom ťažieb dreva.

Hodnotenie dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva do roku 2000

Štúdia nadväzuje na predchádzajúcu. Začína rekonštrukciou predpokladaného pôvodného stavu lesov. Potom nasleduje hodnotenie vývoja lesov a lesného hospodárstva v rade vybraných dlhodobých ukazovateľov. Vývoj sa uzatvára uvedením cieľových stavov sledovaných veličín. Konštatuje sa tu, že ukazovatele rozvoja, až na menšie výkyvy mali pozitívne trendy. Platí to na lesnatosť, kategórie a hospodársky tvar lesov i rubné doby. Úspešne sa plnilo aj základné poslanie lesného hospodárstva – realizácia drevnej produkcie, popri plnení verejnosprospešných funkcií lesov. S vývojom menšej časti ukazovateľov nemožno bez istých výhrad byť spokojný. Predovšetkým ide o komplikácie vyplývajúce z novej situácie vo vlastníckych pomeroch. Mimoriadny nárast škodlivých činiteľov narušil rozvoj zastúpenia drevín k cieľovým predstavám. Nie sú všade vytvorené podmienky pre uplatnenie podrastového hospodárskeho spôsobu. Vytvorením vysokého stupňa zakmenenia v mladších porastoch dochádza k narušeniu stability. Nedoceňuje sa význam prírastkov pri stanovovaní výšky ťažbových etátov. Pretrvávajú rozpory medzi možnosťami lesného hospodárstva a požiadavkami spracovateľov dreva. Stále aktuálnou otázkou je financovanie hospodárskych opatrení.

Základné princípy dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva na Slovensku

Ide o pokračovanie v spracúvaní štúdií zameraných na zabezpečenie dlhodobého rozvoja hospodárenia v lese. Pod pojmom „základné princípy...“ treba rozumieť abstrakciu dominantných koncepcií, ktoré rozhodujúcim spôsobom riadia celý proces v lesnom hospodárstve. Na súčasnej úrovni ide o päť princípov: trvalo udržateľný rozvoj, optimálna produkcia a optimálne plnenie verejnosprospešných funkcií lesa, stabilita lesa, ekologizácia lesného hospodárstva a hospodárnosť. Konštatuje sa, že princípy sú v podstate ideálmi. Čím bližšie sa k nim lesné hospodárstvo priblíži, tým bude aj proces hospodárenia dokonalejší. Každý princíp môže mať v rôznych podmienkach rozdielnu váhu. Platí to zvlášť o kategóriách lesov. Jednotlivé princípy pôsobia prevažne vo vzájomnom súlade, ale výnimočne môžu účinkovať aj protichodne (napríklad produkcia a stabilita). Lesné hospodárstvo možno racionálne viesť len pri rešpektovaní uvedených princípov. Každé rozhodnutie v dlhodobom rozvoji lesa by sa malo nimi riadiť. Platia pre celé lesné hospodárstvo a zvlášť pre hospodársku úpravu lesov.

Problémové miesta v plánovaní dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva na Slovensku

Štúdia v nadväznosti na predchádzajúce tri sa venuje vyhľadávaniu problémových miest v dlhodobom rozvoji lesného hospodárstva, ako aj riešeniu nastolených problémov. Vymedzuje šesť problémových miest, či nežiaducich javov: Prevratné spoločenské a hospodárske zmeny – v nevelmi vzdialenej minulosti to boli predovšetkým politické prevraty, zmeny vo vlastníctve lesov,

revolučné obraty v základnej koncepcii národného hospodárstva a ďalšie. Prírodné škodlivé činitele – v dôsledku ich pôsobenia dochádza k rozvráteniu dlhodobého rozvoja stanoveného v lesných hospodárskych plánoch (náhodné ťažby). Mimoriadne dlhý rozvoj lesa komplikuje plánovanie dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva. Spoločnosť si dostatočne necení poskytovanie mimoprodukčných funkcií lesa, a tým vytvára pre lesné hospodárstvo neriešiteľnú situáciu. Treba odstrániť nesúlad medzi zákonom o ochrane prírody a plánovaním i realizáciou dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva, napredovanie dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva spomaľuje zastaraná koncepcia ťažbovej úpravy. Každé problémové miesto, či nežiaduci jav sa bližšie charakterizuje.

Hospodárske spôsoby v dlhodobom rozvoji lesného hospodárstva na Slovensku

Hospodársky spôsob je základná koncepcia obhospodarovania lesa, orientovaná na presadenie racionálnych zámerov hospodárenia uplatňovaním špecifických ťažbovo-obnovných alebo ťažbových postupov a plánovaná zodpovedajúcimi metódami hospodárskej úpravy lesa. Uvádza sa vývin hospodárskych spôsobov a rozbor ustanovení lesného zákona o nich. V ďalšom sa charakterizujú jednotlivé hospodárske spôsoby: podrastový, výberkový, účelový a holorubný. Osobitná pozornosť sa venuje ich vzájomnému porovnaniu, kritériám ich voľby. Nakoniec sa definuje idea prírode blízkeho hospodárenia v lese. Do charakteristiky patrí postupné poznávanie prírodných zákonitostí a ich využívanie v hospodárení. Kľúčovým znakom blízkosti k prírode je prirodzená obnova. Naproti tomu koncepcii prírode blízkeho hospodárenia je najviac vzdialený holorubný hospodársky spôsob. Ideu prírode blízkeho hospodárenia možno naplňať zdokonaľovaním podrastového hospodárskeho spôsobu, pretože podrastové hospodárenie dôsledne uplatňuje základné prvky, tie čo robia z hospodárenia v lese – prírode blízke hospodárenie.

Komplexná ťažbová úprava v dlhodobom rozvoji lesného hospodárstva na Slovensku

Autor tejto práce objavil, že hoci predpisy obnovnej ťažby v porastoch kôlišu, dochádza vo vekových stupňoch k ich zblíženiu. Túto zákonitosť vytvárajú postupy prirodzenej obnovy. Pri nej obnovné doby na seba naväzujú a s vekom sa skracujú, čo zvyšuje intenzitu zásahu. Takýto vzťah utvrdzuje aj skutočnosť, že prírastok (CBP) pri kulminácii klesá, a tak ťažbové percentá správne stúpajú. Došlo k zásadnému zvratu v ťažbovej úprave, že ťažbový etát závisí od skutočného prírastku. Rad ťažbových percent tvorí rastovú S-krivku, podobnú, ako prirodzený úhyn stromov v poraste.

Metódu ťažbových percent vo vekových stupňoch uzákonil federálny zákon č. 61/1977 Sb. v paragrafe 22. Ťažbové percentá odvodené z lesa (z LHP), teda empirické, sú ukazovateľom v platnej vyhláške č. 453/2006 Z. z. V konečnom návrhu, ktorý sa uvádza v citovanej práci, odporúča v prvých rubných poras-

toch empirické ťažbové percentá pre vekové stupne orientovať na prirodzenú obnovu, ale v posledných stupňoch, takéto percentá pre stupne rubnej zrelosti, aby sa v nich nehromadili staré a nekvalitné zásoby, a tak neznižoval prírastok a budúci etát.

Ako významné dielo uvedeného autora možno taktiež spomenúť „**Slovenskú lesnícku doktrínu**“, ktorú schválilo predsedníctvo Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied 18. augusta 2006. Bola určená členom vlády a Národnej rady SR, ako základná informácia o úlohe lesného hospodárstva. Doktrína obsahuje objektívne zákonitosti a zásady realizácie dlhodobého rozvoja lesov. Tieto názory sa zakladajú na ekologických a biologických vedeckých poznatkoch uplatňovaných v zodpovednom ekonomickom riadení lesného hospodárstva, pri narušení ktorých by došlo k závažným škodám v rozvoji lesov.

Všetky uvedené práce sa zamerali na vytvorenie komplexnej sústavy riadenia (koncepcie) slovenského lesného hospodárstva. Ich syntézou je práca, ktorú uverejňujeme ako prvú v tomto čísle Lesníckeho časopisu-Forestry Journal (Návrh ucelenej sústavy riadenia slovenského lesného hospodárstva vo forme téz lesného zákona).

Treba uviesť, že Ing. Ctibor Greguš, DrSc., svojou prácou a spracovaním uvedených štúdií sa stal zakladateľom či predstaviteľom školy lesného hospodárstva, ktorá obhospodarovanie lesov chápe ucelene a v dlhodobom konsepte. Možno povedať, že ide o mimoriadne významné dielo – celostnú koncepciu lesného hospodárstva. Vznikol týmto racionálny základ ďalšieho smerovania lesného hospodárstva, čo v súčasných názorovo rozpoltených predstavách o budúcnosti tohto odvetvia je mimoriadne významná skutočnosť.¹

Pri tejto mimoriadne významnej príležitosti – dožitých 90 rokov Ing. Ctibora Greguša, DrSc., treba vysoko oceniť jeho prínos k rozvoju slovenského lesníctva. Neúnavne, počas celého života bojoval za to, aby sa s lesmi nakladalo tak, ako s najväčším prírodným zdrojom a bohatstvom nášho štátu. Menovaný je vekove najstarší zo žijúcich a aktívne pôsobiacich lesníkov na Slovensku. Ako z uvedeného vyplynulo o osud lesníctva sa vo svojich 90. rokoch nielen osobitne zaujíma, ale aj náležite spracúva životom overené skúsenosti z obhospodarovania lesov a predkladá návrhy na ich využitie v súčasnosti ako aj v budúcnosti. Dôkazom toho je aj príspevok, ktorý uverejňujeme ako úvodný v našom časopise. Život a dielo Ing. Ctibora Greguša, DrSc., dávame do pozornosti ako vzor všetkým tým, ktorým leží na srdci budúcnosť našich lesov.

Srdečná vďaka za odvedenú prácu v prospech rozvoja lesného hospodárstva na Slovensku. Veľa zdravia a rodinnej pohody do budúcich rokov.

Jozef KONÓPKA

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen
T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 92 Zvolen
e-mail: jkonopka@nlcsk.org

¹ Ako vieme, na súčasný stav lesov ako aj na rozvoj lesného hospodárstva nepriaznivo pôsobia jednostranné, často protichodné prístupy. Tieto presadzujú na jednej strane krajní environmentalisti (čo príroda robí len dobre robí, a preto netreba do nej zasahovať) a na druhej strane neoliberalí, či krajní ekonómovia (voľné podnikanie v lesoch bez ohľadu na osobitosti obhospodarovania lesov, najmä dlhodobosť a dvojité úžitky plynúce z lesov (produkcia a verejnospresnosť – všetko vyrieši trh, majorizácia krátkodobého zisku).